

ב"ד המכירים לשונם – שלשיטת רש"י שאין להחשיב דבריהם הראשונים כעדות בב"ד, הרי זה כמו שאמרו חוץ לב"ד, שחוזרים ומגידיים. ולגמוקי יוסף – לפי ההסבר האמור – נחשבו כמעידים בב"ד ושוב אין חוזרים ומגידיים. וצ"ע לדינא, שלא מצאתי זה בדברי רבותינו' (עפ"י אגרות משה ח"ג לב, ה). ע"ש שציין שאף לרש"י אינו מצד הסברא אלא מדרשה כדילפי' במשנתנו שאין מעידין בפני מתורגמן. ובספר חדושים ובאורים כתב שכוונת רש"י שמדרשה זו למדים [בק"ו] לשאר עד מפי עד – שלא מצאנו בו מיעוט מקרא. וכבר מבואר כן בתשב"ץ (ח"א קכח), שטעם אחד לדין מתורגמן ולדין עד מפי עד, דכתיב 'על פי... – מפייהם דוקא.

'לא נצרכה אלא לבועל את הערוה' – לאו דוקא, הוא הדין לכל עבירה הנמשכת זמן מה, כגון חילול שבת, ולאפוקי רציחה שהיא ברגע אחד (כלשון הרמב"ם עדות ד).

כן כתב בערוך לנר. והקשה ממשמעות דברי הרמב"ם, ששייכת 'עדות המיוחדת' בזה אחר זה ברציחה, שכתב שמכניסים לכיפה – והלא מבואר בסוגיתנו שברציחה אין זו עדות כלל כשראו בזה אחר זה? [ובספר בית ישי (קט, ג) פרש דברי הרמב"ם כשהעידו על שני מעשי רצח שונים. וחדש שם שגם בחיוב מיתה די בעדות על התוצאה ולא על המעשה]. ויש לומר על פי מה שכתבו האחרונים (זכר יצחק יח, ב; אור שמח עדות ד, א; אחיעזר ח"א כה, ה. וע' בסנהדרין פא) שבאומדנא מוכחת, כמעשה דשמעון בן שטח שראוהו מפרפר, אע"פ שאי אפשר להורגו, מועיל על כל פנים לענין הכנסה לכיפה. ועל כן לענין דין כיפה שייך במציאות עדות בזה אחר זה ברציחה, דעכ"פ איכא אומדנא, ורק לענין מיתה ב"ד אמרו שאין בנמצא שיראו את הרציחה ממש בזה אחר זה.

'מתקיף לה מר זוטרא: אלא מעתה בדיני נפשות תציל, אלמה תנן הוא והן נהרגין' – יש מפרשים הקושיא: כשם שדרשת יומת המת – במיתה ולא בממון, כך נדרוש יומת המת – למיתה הוא פסול אבל להציל – מציל (רמב"ן ועוד).

[הראשונים ז"ל נתקשו בפרש"י, הלא כיון שכת אחת הוומה ואחת נשארה, מאיזה טעם נאמר צירוף, והרי המוזמים לא ראו כלל העדות ומה יצרפם לכת האחרת?]

בספר אור שמח (עדות ד, א) פרש על פי מה שאמרו (בסנהדרין פא) שעדות המיוחדת, הגם שאינה מועילה להורגו מ"מ מכניסים אותו לכיפה עד שימות – הרי שגם לענין נפשות מועילה עדות המיוחדת, לענין כיפה (והטעם, לפי שהיא עדות המועילה לדיני ממונות), ולכך יש לו להציל, כי הרי מצטרפים גם לנפשות. [ומבואר לפי"ז שעדות המיוחדת כשרה בדיני ממונות מהתורה, שלכך מועילה לענין כיפה, וכמו שהוכיח בספר בית הלוי (ח"ב ט, ג). ודלא כהתומים (ל, יא) שנסתפק בדבר]. וע"ש דרך נוספת בבאור כל הענין. וע' בית ישי קט, הערה ג].

'אפילו מפי השד' – הרמב"ם (סנהדרין יב, ב) לא כתב 'מפי השד' אלא 'אפילו שמע קול המתרה ולא ראהו'. וכתבו המפרשים שכך מפרש 'מפי השד', וכמו שכתב המאירי: רצה לומר דרך משל, ששמע קול המתרה ולא ראהו, וכגון ששמע בלילה קול המתרה בו [שאפילו נחוש שמא שד הוא (כבגטין סו. ועוד) – מועילה ההתראה] (וע"ש בכסף משנה ורדב"ז. וכן השמיט הרמב"ם מה שאמרו בהוריות י נגעים הבאים ע"י שדים וע"י כשפים. ועוד כיו"ב. וע"ש במאירי עירובין מג אודות 'יוסף שידא', ובהערת הגר"י בן דוד שליט"א ב'יוסף דעת' שם).

דף 2

'אילעא וטוביה קריביה דערבא הוו... אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע: אי לית ליה ללוה, לאו

בטר ערבא אזיל מלוה' – הראשונים ז"ל עמדו על טעם הדבר שאין אומרים כאן 'פלגינן', ונקבל עדותם כלפי המלוה והלוה ולא כלפי הערב.

וכתב הרמב"ן: אכן אילו היו מעידים על ההלוואה וגם הם המעידים על היות פלוני (קרובם) ערב – ודאי יש כאן שתי עדויות נפרדות, ומקבלים את העדות על ההלוואה ואין מקבלים את העדות על הערב. אבל כאן מדובר שידוע שהוא ערב והכל מודים בדבר, והשאלה היתה האם ההלוואה נפרעה אם לאו, ובאופן זה אין שייך לחלק דבריהם, כי אם היא נפרעה – גם הלוה פטור, ואם לאו – גם הערב חייב.

[הב"ח (ח"מ לג) כתב שגם רש"י אינו חולק על כך, ודיבר באופן שידוע שפלוני ערב על הלוואותיו של זה, והשאלה היא אחת בלבד – האם יש כאן הלוואה אם אין, ולכך אין אומרים 'פלגינן'].

תירוץ נוסף (להראב"ד בתשובותיו. וע' ברא"ש): אין אומרים 'פלגינן' בפסול קורבה, שכשם שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול – עדותם כולם בטלה, כך גם אם יש פסול קורבה וכדו' בחלק מן העדות – בטלה העדות כולה. אין אומרים 'פלגינן' אלא בכגון שמעיד על עצמו, שהוא 'בעל דבר' ואינו 'עד' כלל [כדאמרינן לעיל 'במקיימי דבר הכתוב מדבר'], רק אז מקבלים עדותו ביחס לאחרים ולא לעצמו לפי שאינו 'עד' כלפי עצמו. (וע"ע בבאור הענין בשערי ישר ו, יא. מובא ביוסף דעת סנהדרין י').

'רבי טרפון ור' עקיבא אומרים: אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם' – כתב הריטב"א: אף על פי שהם חיו קודם החורבן – לא היו יושבים בסנהדרין, שהרי ארבעים שנה קודם החורבן, משרבו הרוצחים, גלתה סנהדרין מלשכת הגזית כדי שלא לזון דיני נפשות.

מהר"ץ חיות בהגהותיו תמה על דברי הריטב"א, שהרי ר' עקיבא בחורבן ביתר היה, נ"ב שנה אחר החורבן. וכן ר' טרפון, אם כי מבואר מכמה מקומות שעוד היה בפני הבית, כתבו המפרשים שהיה בעת החורבן צעיר לימים, ועיקר פעולתו היה לאחר החורבן – ע' מחזיק ברכה או"ח תצד, ד; מגדים חדשים ברכות ה:

– צריך עיון, איזו תועלת יש בזה אם מוצאים דרך לפטור את האשם מעונש, אדרבה, הרי הסנהדרין אחראית להוציא לאור משפט הרשעים?

אך בעצם אין תפקיד בית דין להעניש את החוטא בעונש המגיע לו, כי השי"ת בעצמו מענישו כרצונו, והרבה שלוחים למקום, אלא יסוד כל עונשי בית דין הוא כדי ללמד דעת ומוסר, ולזה די במה שהעונש כתוב בתורה, וישנה אפשרות להוציאו לפועל, ואפילו אפשרות רחוקה. וכענין שאמרו על בן סורר ומורה שלא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב – משום דרוש וקבל שכר (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 298).

'רשב"ג אומר: אף הן מרבין שופכי דמים בישראל' – ודוקא ברוצחים נחלק רשב"ג, אבל בשאר חטאים לא ראינו שחולק על שיטת רבי טרפון ורבי עקיבא שיש ללמד זכות על העבריין בכל מה שאפשר (עפ"י פרי צדיק ואתחנן טו, ע"ש).

עוד בענין לימוד זכות על העבריינים – ע' במובא ביוסף דעת סוטה ד וב"מ נח.

'מפני זכותה של ארץ ישראל' – 'אולי תועיל למצוא לו פתח זכות' (רש"י). אם תאמר, הלא אם מן הדין הוא בר מות, ומצוה לבער הרע, מה ענין 'זכותה של א"י' לזכותו שלא כדיון? י"ל מצינו כעין זה (להלן יא:), שהכהן נענש על שלא התפלל שיגמר דינו לזכות. ומבואר שאם בסוף נסבב מן השמים לצאת זכאי בדיון, הרי כך הוא משפטו האמיתי, והרי הוברר שאינו בר מות ואין כאן מצות ביעור הרע (ע' מש"כ שם).

– יש לפרש על דרך שאמרו (בנדרים כב.) 'נתן ה' לך שם לב רגו' – שבח"ל שם שליטת הדינים ביותר, וכמו שאמרו

(בסנהדרין כד.) שתלמידי חכמים שבבבל קרויים 'חובלים' ואלו שבארץ ישראל – נועם, שמנעימים זה לזה בהלכה, כי בה, ארץ חפץ, נוהגת מדת ארץ אפים, ואף על חכמיה (שמעתי).

[במוסגר, ראוי להעתיק כאן קטע מתוך ספר 'מסילות חיים בחינוך' (לגר"ח פרידלנדר זצ"ל. עמ' 104) על "מין מקרבת' בהוראה ובחינוך ילדים:

'אמנם פעם נהגו בשיטה קפדנית, ובשיטה זו ניכרת יותר סמכות המלמד, אבל כבר הורנו הסבא מסלבודקא שבחור"ל התנהג בתקיפות רבה, ואילו בבואו לארצנו הקדושה שינה הנהגותיו, בהסתמכו על הגמרא 'מאי דכתיב ואקח לי שני מקלות, לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים'. נועם – אלו ת"ח שבא"י שמנעימין זל"ז בהלכה. חובלים – אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זל"ז בהלכה'. הרי שבארץ ישראל יש להשתמש במקל נועם, ובדרך זו התנהג הסבא מסלבודקא בארץ'.

'איבעיא להו, אחת לשבעים שנה נקראת חבלנית או דלמא אורח ארעא היא. תיקו' – הספק הוא בדעת ר' אלעזר בן עזריה, שאמר 'אחת לשבעים שנה' – האם קאי על זו הנקראת חבלנית, או שמא [מכך שלא סיים 'נקראת חבלנית', כלשון תנא קמא] נקט הסנהדרין כתיקנה (פשוט).

ובספר ערוך לנר נתקשה בפירוש זה ממכה פנים, ופירש הספק בדרך אחרת; האם 'שבעים שנה' שנקט רבי אלעזר בן עזריה בדוקא הוא, בדומה ל'שבע שנים' שלת"ק, הא יותר מכן – אינה חבלנית. או שמא נקט שבעים כדאמרי אינשי, שכן הרגילות לדבר [אורח ארעא], אבל הוא הדין לעולם [ע' הוריות יג: 'משכח לימוד של שבעים שנה...']. גם מפני שימי שנותינו שבעים שנה, הרי זה כאומר סנהדרין ההורגת אפילו פעם אחת בחיים בלבד נקראת 'חבלנית'.

'היכי הוּו עבדי... דלמא במקום סייף נקב הוה. בבוועל את הערוה...' – הריטב"א פירש (כהתוס' ועוד ראשונים) שדרך גזמא בעלמא אמרו 'לא נהרג אדם מעולם', אבל באמת יש אופנים שניתן להרוג את הרוצח, כי אין הכוונה כאן באמת להצריך לבדוק לאחר מיתה, לראות אם יש באבריו הפנימיים טריפה – שהרי אסור לנוללו (וע' בספר משמרות כהונה), אלא ששואלים אותם שמא היה במקום הסייף נקב חיצוני וכדומה.

ואם לא רצו לשאול על זאת – הרשות בידם, כיון שהולכים אחר הרוב. אלא שאם רצו לשאול ואמרו העדים שאינם יודעים – אין עדותם מתקבלת. ובזה אמרו רע"ק ור"ט שהיו מקילים, וחוקרים באר היטב הגם שאינם חייבים – משום שהתרבו הרוצחים ובוועלי עריות.

(ונראה שזה גם הבאור בדברי רבנו תם. והתוס' תמהו על סברתו שהרי אנו יודעים שאינם יודעים אם הוא טריפה, ומה הפרש אם אומרים כן במפורש שאינם יודעים, אם לא. ואולם י"ל שסבר כהריטב"א שהמדובר רק על נקב חיצוני, שהיו יכולים לדעת על כך, ואם כי מותר לסמוך על הרוב ולהניח הדבר בלא בירור יתיר, אך אם שואלים אותם ואומרים שלא ידעו שאין שם נקב – חוששים לדבר).

ונראה מסוגית הגמרא שלא היתה קולא זו אלא ברוצחים ובעריות, לפי שמרובים היו והיתה הסנהדרין 'חבלנית' בכל יום, אבל בשאר עבירות לא היו מקילים. עד כאן מהריטב"א.

'משיראו כמנאפים' – ע' במובא בב"מ צא בבאור שיטת הבה"ג שלאסור אשה על בעלה אין די בראיה כדרך המנאפים. ולא כן פסק הרמ"א (אה"ע כ, א. וע"ע זכר יצחק יח, כ ד"ה ולפי"ז גס). וע"ע נודע ביהודה תנינא אה"ע יא.

'ככתבם וכלשונם'

'סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חבלנית... אחד לשבעים שנה' – 'צריך להזהר מלגרום צער לשום בריה אפילו לצורך מצוה, כמו שדרשו ופקדתי על כל לחציו...'

ואמרו ז"ל בתנא דבי אליהו (רבה, כד): אפילו אבן שנסקל בו ועץ שנצלב בו עתידין ליתן את הדין – והיינו אפילו במחויבי מיתות בית דין. ולכך היו הסנהדרין מתענים אותו יום (סנהדרין סג.) לכפר על נפשותם. וסנהדרין ההורגת יותר מאחת בשבעים שנה נקראת חובלנית, אף על פי שהוא בדין, נענש – דגם כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה (שבת קמט.). וההורג שוגג חייב גלות אף על פי שהלה מחויב היה מיתה, כמו שאמרו ז"ל (להלן י:) שהקב"ה מזמנם לפונדק אחד, זה מת וזה גולה. ואע"פ שהוא מצוה ובערת הרע מקרבך, מכל מקום הרי גורם צער למעלה חס ושלום, כמו שאיתא... (מתוך צדקת הצדיק קעה).

זו לשון החזון איש (בקובץ אגרות ח"ג פב – מתוך רשימה):
 '... ועל פי כל אלה הדבר פשוט שחך עונש נפש להורג נפש, ממעט את הרציחה ומקיים הרבה נפשות, ולעומת זה כשיהיה החק קל לרוצח, יכה שרש על פי כל השלש אלה (ע"ש לעיל מינה) להקל בלב העם וחניכיו את עול רוצח נפש, בראותו שאין החק מתענין בזה כל כך, וימצא בספר החקים למקרה קל ערך.
 ונמצינו שיותר יעשה החק את פעולתו המוסרית מאשר יעשה את כונתו הממשית. ואמרו, סנהדרין ההורגת אחת לשבעים שנה וכו', ומה נפלא הדבר להחמיר בעיקר המשפט, ולגדור באופני הדרישה והחקירה והוצאת הדבר לפעולות, וגם זה פועל על מדת המוסריי, שהריגת הנפש צריך כ"ג סנהדרין וכל הפרטים הנפלאים הדרושים. ונתנו את ענין הכיפה, לבער באמת אותן שלא הועיל עליהן כל מדת המוסר, וגם זה מועיל על המוסר בכל הפרטים, בהיות קיום ענין הכיפה והקיום הכללי של כל החקים האלה, יחדיו יהיו תמים, שקול במאזני צדק אף לפי ראות האדם.'

פרק שני – 'אלו הן הגולין'

'היה מעגל במעגילה... זה הכלל: כל שבדרך ירידתו – גולה, ושלא בדרך ירידתו – אינו גולה' – הרמב"ם (רוצח ושמירת הנפש ויב) הוסיף בזה דברים, וזו לשונו:
 'מי שהיה דולה את החבית להעלותה לגג, ונפסק החבל ונפלה על חבירו והרגתהו, או שהיה עולה לסולם ונפל על חבירו והרגו – פטור מן הגלות, שזה כמו אנוס הוא, שאין זה דבר הקרוב להיות ברוב העתים אלא כמו פלא הוא. אבל אם היה משלשל את החבית ונפלה על חבירו והרגתהו, היה יורד בסולם ונפל על חבירו והרגו, היה מעגל במעגילה ונפלה על חבירו והרגתהו – גולה, שנאמר וַיִּפֹּל עָלָיו וימת – עד שיפול דרך נפילה, שהרי דרך נפילה מצוי ברוב העתים להזיק ודבר קרוב הוא להיות, שהרי טבע הכבד לירד למטה במהרה, והואיל ולא זירז עצמו ותיקן מעשיו יפה בשעת ירידה – יגלה, וכן כל כיוצא בזה'.
 המפרשים העירו מלשון הסוגיא בכתובות (לו-לח, ושטמ"ק שם ובספר הערוך ערך 'מת') שנראה לכאורה להפך מדברי הרמב"ם, שבדרך עליה חמור יותר. אכן להלן (ט. ובתד"ה אמר) נראה שתלוי הדבר בדעות רב חסדא ורבא, האם דרך עליה שגגתה פחותה מדרך ירידה אם לאו, ופסק הרמב"ם כרבא [והכס"מ כתב שהרמב"ם הוציא זאת מרוחב בינתו, ולפי האמור מקורו מדברי הגמרא]. וטעמו של רב חסדא שדרך ירידה קלה יותר, י"ל משום שהירידה מאליה נעשית, ולא מכחו ממש הרג, משא"כ בדרך עליה, שע"י כחו נהרג (עפ"י אור שמח שם; אמת ליעקב סוף מסעי).

'היה מעגל במעגליה' – מדברי התוס' נראה שאין כאן 'ירידה' ו'עליה' ממש אלא מעגל במישור, והחילוק הוא בין מושך אליו ובין דוחה הימנו, שבכגון זה דומה לירידה כי עלול יותר ליפול, וכדומה לסברת הרמב"ם הנזכרת (עפ"י חדושי בתרא. וע' ערוך לנר). ולכאורה נראה מלשון רש"י שהדיגיש שמדובר בשיפוע, שלדעתו בדרך מישור אין חילוק בין מושך לדוחה (וצ"ב כיצד לדונן). ושמה לאו משום דינא כתב כן, אלא לפרש לשון המשנה שמורה שמדובר בירידה ועליה ממש. ויש להסתפק לדברי התוס' מה הדין כשדוחה ממנו והלאה, באופן שמשפיע ועולה, ובטעות נהדף יותר מדי ונפל.

'ע"ב) זיפל עליו וימות – עד שיפול דרך נפילה' – אפשר שלמדו ממשמעות ויפל עליו משמע הפלה מכוונת עליו, שאף על פי שהיה שוגג בדבר מיחסים אליו כאילו הפילו במכוון, שהרי הנפילה נתהוותה כהמשך לפעולתו הרצונית שלא נזהר בה כל הצורך [וכדברי הרמב"ם הנ"ל שברוך ירידה יש בה פשיעה יתרה מדרך עליה. וכן משמע מלשון רש"י (להלן בד"ה לנזקין) וכן בתוס' (ט. ד"ה אמר). ומ"מ גזרת הכתוב היא בכל אופן, כפי הנראה מדין קצב דלהלן, שבירידה לפניו פטור ובהגבהתו בחוץ חייב] (עפ"י בדרך טובים).

'פרט לאומר מותר' – מדברי הראשונים (תוס' כאן; מאירי ב"ק כו:): נראה שהמדובר כאן שמעולם לא ידע שהדבר אסור, כענין גדר 'תינוק שנשבה לבין העכו"ם'.

לכאורה נראה לפרש שמדובר שסובר שבן-מות הוא האיש הזה ומצוה להרגו לבער הרע מישאל או כדי להציל אחרים, או כגון שסבר שמצוה להצילו מיסורים ונענה לבקשתו להרגו, וכדומה. ולא שחושב בכללות שמוותר לרצוח. ולכך סובר אב"י שהוא יותר קרוב לאונס מלמיד, וכדומה קצת ל'טועה בדבר מצוה'. אך קצת יש לדקדק לפי"ז שהיה לו לומר: 'כסבור מצוה להורגו'.

ובסוגיא דסנהדרין (סב). אמר אב"י שאם טעה וסבר מותר לעבוד כו"ם מאהבה ומיראה – חייב חטאת, ואעפ"י שהוא 'אומר מותר' (ע"ש ובתוס'). ומוכח שכאן שונה, שמעולם לא ידע את עיקר האיסור וכתיוק שנשבה הוא (וע' רש"י ריש כריתות). או י"ל שטעה במצוה וכנ"ל, וצריך לחלק בין טעות לטעות. ודוחק.

וע' להלן ט. שהשוו סבור שהוא בהמה ונמצא אדם וכיו"ב, לדין 'אומר מותר' – והלא שם היא טעות רגילה, שלא עיין כל הצורך, ובכל התורה כי האי חייב חטאת.

ועל כן נראה שאין כוונת אב"י לפטרו מטעם אנוס, אלא כלפי מה שאמר רבא שהוא 'מזיד' אמר לו אב"י שהוא בגדר 'אנוס', כלומר אין כאן הודה כלל, ולעולם דינו כשוגג גמור, כבכל התורה. כן שמעתי. ובוז יתבאר מה שכתב בספר אבי עזרי (קמא. רוצח ה, ד, בד"ה ולפי. ע"ש). שו"ר אריכות גדולה בכל זה בבית הלוי ח"א ג.

עוד על 'אומר מותר' בשאר מקומות, ובמח' אב"י ורבא – ע' בהרחבה במה שליקט הג"ר מרגליות בספרו נפש חיה קד, ו ובמה שפלפל הגר"ר בענגיס בח"א נט, ז.

'בפתע – פרט לקרן זוית' – הרמב"ם (רוצח ושמירת הנפש ו, י) מפרש [דלא כפרש"י] משום שבקרן זוית קרוב למזיד הוא ואינו בכלל 'פתע' – לכך אינו נקלט.

'מה יער רשות לניזק ולמזיק' – 'צ"ע ב"ק פ': תלושין וכו'. וע' רמב"ם וראב"ד ריש הל' זכ' ומתנה' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

'קצב שהיה מקצב... ולא קשיא, כאן בירידה שלפניו ועליה שלאחריו...' – לפי רש"י (ועוד

ראשונים) הכל תלוי אם ההריגה התבצעה תוך כדי הירידה או העליה, ללא כל הבדל בין לפניו ולאחריו. ואילו הרמב"ם פסק (רוצח ושמירת הנפש ויג) להפך: כל שמת בהולכה – שהיא הגבהה לפניו וירידה מאחריו – פטור מגלות. וכל שמת בחזרה – שהיא עליה מאחריו וירידה מלפניו – גולה. ופירושים שונים כתבו המפרשים בבאר דברי הגמרא לשיטה זו. וכן בארו בדרכים שונות את שיטת הרמב"ם בדין ירידה צורך עליה, שלפי הנראה מפשטות דבריו – דעתו לפטור.

דף ח

הערות ובאורים בפשט

יצא האב... ושליח בית דין – רש"י פרש שהלקהו מלקות ארבעים. וקשה, הלא אמדוהו שיכול לקבלם ופשוט שאם מת פטור (ע' במשנה להלן כב). ולכן פרש הראב"ד ז"ל שהלקה יותר ממה שאמדוהו בית דין. אך אין הכוונה שהוסיף על מה שאמדוהו, כי אז הוא חייב, שאין זו הכאה של מצוה כלל (ע' להלן כב). אלא מדובר שטעה במנין של האומד, וסובר שהוא בכלל מכות מצוה [כגון שהדיין בעצמו טעה, והשליח סובר שמכהו כדין. שבות יעקב ח"ג קמ]. והרמב"ם (רוצח ה,ו) כנראה אינו סובר חילוק זה, ולכך פרש שהמדובר על שליח בית דין הכופה את המסרב לבוא לב"ד. ולישב שיטת רש"י יש לומר שהיתה טעות בעצם האומד, שנתברר על ידי אחרים שטעו באומד, ולכך הרי זו שגגה ולא אונס (עפ"י זכר יצחק סד. וע"ע באריכות בחדושים שעל הש"ס המיוחסים להגר"ח).

אמר רב פפא לא צריכא אלא לאשפה העשויה ליפנות בה בלילה ואין עשויה ליפנות בה ביום, ואיכא דמיקרי ויתביב... – ואין זו אוקימתא רחוקה לסתימת המשנה 'הזורק אבן לרשות הרבים' – כי אדרבה, זהו המקרה המצוי ביותר להתרחשות אסון, כי ברה"ר אין מצוי שאדם ירוק, ובאשפה שאינה עשויה ליפנות כלל, לא מצוי שיוזק אדם (שמעתי).

ואפשר שלכך נקטה המשנה 'רשות הרבים', כדי לומר שאם היתה זו אשפה שאינה עשויה ליפנות אף בלילה, אלא רק איכא דמיקרי ויתביב – פטור, כמו שכתבו התוס', שלא היה לו להעלות על דעתו דאיכא דמיקרי ויתביב, ורק אם בלילה היא משמשת את הרבים, חייב עליה ביום.

(ע"ב) 'טמא יהיה – לרבות טבול יום. טמאתו בו – לרבות מחוסר כיפורים. אמר ליה: אנא מעוד (טמאתו) קאמינא' – טמא יהיה משמע לעתיד, שעד הערב יהיה טמא ואין בידו להסיר ממנו טמאתו, וזהו טבול-יום. אבל טמאתו בו משמע בהווה, כי בידו להסיר טמאתו בכל עת, ע"י הבאת כפרתו.

עוד טמאתו בו – לרבות נטמא במת מצוה, שלכן כתוב זאת גבי משכן ה' טמא – כי במשכן ארע לפעמים שהיו צריכים ליטמא למת מצוה כמו מישאל ואלצפן שנטמאו לנדב ואביהוא, ולכן כתב זאת גבי משכן ולא מקדש (משך חכמה חקת כט, יג. [ע"ע בשו"ת דובב מישרים (ח"ג קכד) שהעיר מדוע הוצרכו לדרשה ולא למדו מפרשת 'יהי אנשים']).

עוד שמעתי לפרש שמ' עוד טמאתו בו' נלמד שענין החיוב אינו על אירוע הטומאה אלא על הישארותו במצב שהוא טמא, וממילא משמע שאין חילוק אם כשנטמא היה ברשות או במצוה.